

PROSJEKTPLAN OG FAGLIG PROBLEMSTILLING FOR PROSJEKTET VESTFOLDBANEN

Håkon Glørstad

FORSKNINGSRESULTATER AV BETYDNING FOR UNDERSØKELSEN

Kulturhistorisk museum har i de siste ti årene satset aktivt på å maksimere kunnskapsgevinsten fra kulturminneforvaltningen. Dette gjelder i særdeleshet de store prosjektene. I denne sammenhengen er det særlig relevant å trekke fram de arkeologiske undersøkelsene i forbindelse med veibyggingen rundt Oslofjorden (Bårdseth 2008; Gjerpe 2008a; Glørstad 2004c; Jaksland 2013). Det er naturlig å bygge videre på disse resultatene ved utformingen av et arkeologisk utgravningsprosjekt i forbindelse med realiseringen av den aktuelle reguleringsplanen. To forhold skal særlig løftes fram. Det ene gjelder arbeidet med å kartlegge de lange linjene i neolittiseringsforløpet, eller etableringen av agrarsamfunn. Undersøkelsene i Østfold og Vestfold har vist at jordbruket etableres i stor skala i perioden 2400–2000 f.Kr. (Prescott 2009: med referanser). Dette sammenfaller med nye resultater fra Sør- og Vestlandet (Soltvedt 2009). Det er særlig interessant å se hvor fleksibel, men samtidig homogent strukturert denne prosessen er på landsbasis. Samme type hus og samme type driftsformer kan gjenfinnes i hele Sør-Norge. Et forskningsfelt som øker i popularitet, er arbeidet med å kartlegge de lange linjene i agrarbosetningen (Myhre og Øye 2002). Særlig relasjonen mellom steinalderen og jernalderens agrarsamfunn har fått fornyet interesse (Prescott 1991, 1995). Tidligere forskning har i stor grad vektlagt periodenes drifts- og organisasjonsformer som meget forskjellige. De store undersøkelsene som er utført på 2000-tallet, har imidlertid vist at svært mange av de grunnleggende strukturene som etableres i steinalderen, kan gjenfinnes i resten av forhistorien. Det er her verdt å løfte fram forhold som driftsformer, hus- og tunorganisering samt organisering av landskapet i inn- og utmark (f.eks. Glørstad 2004c). Disse arbeidene vil være av stor betydning for problemstilling og metode for dette prosjektet.

Kunnskapen om jordbruk før senneolittisk tid (2400 f.Kr.) er summarisk på Østlandet. Erik

Hinsch og Øystein Amundsen og delvis Mikkelsen tolket Grenland som en vestgrense for spredning av sørskandinavisk traktbegekultur (Amundsen 2000; Hinsch 1955; Mikkelsen 1989). Materialet fra den omsøkte reguleringsplanen kan, under heldige vilkår, bringe nye momenter også til dette forskningsfeltet.

Særlig undersøkelsene i Brunlanes i Vestfold har kastet helt nytt lys over den tidligste bosetningen i Øst-Norge (Jaksland 2012a, 2012b, 2013). Utgravningene i Brunlanes har kartlagt vesentlige sider av bosetningshistorien i preboreal tid (tidligmesolitikum). Fra den etterfølgende perioden er derimot kunnskapen fremdeles mager (Jaksland 2001; Mansrud 2008; Mikkelsen, Ballin og Hufthammer 1999). Den atlantiske klimaperioden er langt bedre kartlagt, men riktignok på østsiden av Oslofjorden (Ballin 1998; Berg 1995, 1997; Glørstad 2004c). Det er nylig gjort forsøk på bringe ny kunnskap om bosetningsutviklingen i overgangen atlantisk–subboreal tid også på vestsiden av fjorden (Persson 2008). Premissene for disse analysene er imidlertid ikke så gode som man kunne ønske. For eksempel har undersøkelser i Brunlanes (Sørensen et al. under utgivelse) vist at strandlinjeforløpet, slik det ble fiksert av Stabell og Henningsmoen rundt 1980 (Henningsmoen 1979; Stabell 1980), må justeres med bedre data. Dette har stor betydning for mer presis vurdering av de kronologiske forholdene i kystbosetningen.

Undersøkelsene på østsiden av fjorden har vist stor grad av stabile bosetningsmønstre gjennom atlantisk og subboreal tid, fram til ca. 2400 f.Kr. (f.eks. Glørstad 2004c). Liknende tendenser er også påvist for Oslofjords-området generelt (Glørstad 2008), hvilket er sammenfallende med forskningsresultatene fra Vestlandet (Bergsvik 2002, 2006; Olsen 1992) og Midt-Norge (Bjerck et al. 2008) og for atlantisk tid i Sør-Skandinavia (Fischer 2002). Hvor langt bak i tid dette stabile og stedbundne mønsteret i kystbosetningen går, er imidlertid et åpent og omdiskutert spørsmål (Fischer 2002).

PROBLEMSTILLINGER

På denne bakgrunnen ønsker Kulturhistorisk museum å bygge dette prosjektet rundt to hovedproblemstillinger. Disse problemstillingene er forankret i Kulturhistorisk museums strategiske planer gjennom «Prosess faglig prioritering» og «Fornminneseksjonens faglige program for steinalder» (Glørstad 2006:87 ff.). Det er særlig problemområdene kronologi, intern boplassorganisering, ekstern boplassorganisering, økonomisk utvikling og historisitet i landskapet som vi ønsker å belyse med dette prosjektet. Vi mener dermed prosjektet i størst mulig grad er sikret en gjennomtenkt og institusjonsforankret strategi for konvertering av arbeidsinnsats innenfor kulturminnelovens rammeverk til ny kunnskap og faglig utvikling.

De lange linjene i neolittiseringsforløpet:

- overgangen fra kystbosetning til agrarbosetning
- den kronologiske utviklingen fra senmesolitikum til senneolitikum
- driftsformer i det eldste jordbruket
- landskapsorganisering i det eldste jordbruket (herunder også kommunikasjon)
- kontaktflatene mellom jernalderens og steinalderens jordbruksformer

Etableringen av stasjonær eller områdetilknyttet bosetning:

- Hvor langt bak i tid går denne bosetningsformen?
- Strandlinjeforskyvningen som utgangspunkt for å bestemme det kronologiske forløpet
- Hvordan påvirker strandlinjeforskyvningen bosetningsstrukturene i stor og liten skala?
- Hvilke økonomiske strategier ligger til grunn for etablering av et slikt bosetningsmønster

2.5. OBJECTIVES FOR THE ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATIONS

As part of the planning, the Museum of Cultural History has formulated the scientific aims of the archaeological excavations as two main objectives. These objectives are formulated on the basis of the estimated potential in the sites that were to be excavated and as a response to the target areas in the Stone Age research in Norway.

1. Long time trends in the introduction of agriculture in Norway

This concerns research questions like:

- When did the transition from marine settlement at the seashore to inland agricultural settlement take place?
- What kind of changes in the find material can be established between Late Mesolithic and Early Neolithic settlement sites?
- Which types of land use signify the earliest agriculture in Norway?
- How was landscape use organized in early agricultural society? This question also concerns the means of communication.
- How was Stone Age agriculture conducted? What kind of similarities and differences can be established in relation to the better-known agriculture during the Iron Age?

2. The commencement of stationary settlement or restricted settlement territories

This concerns research questions like:

- For how long has there been stationary settlement or settlement in restricted territories in the landscapes in question?
- To what extent can shoreline displacement curves be used as a chronological method?
- How does the shoreline displacement affect the settlement at different levels?
- What kind of changes in the subsistence economy can be connected to the transition to more stationary settlement?